

Pardines i l'Orige de la Llengua Valenciana

Xaverio Ballester – Universitat de València

Un sobrenom *Pardines* trobem en els “Extravagants” alcoyans per al periodo 1263–5 (Diéguez 2012 ^p51 ^r99 *bis* y ^p119 ^r312) i esta seria, a lo manco en época antiga, la seua única documentada ubicació: Alcoy i en els periodos 1263–4 i 1296–314 (Guinot 1999 ^p470 ^c1–2). Dit sobrenom o llinage és catalogat entre els llinages toponímics catalans o de l'Aragó català–parlant per COLOMINA i PONSODA (1995 ^p152), admetent que també podria «tractar-se de ‘La Pardi-na’, població d’Osca». Aixina que de nou, sempre segons els *re poblacionistes* o partidaris de l’orige de les llengües històriques de València en una repoblació a dos bandes d’aragonesos i catalans, este *Pardines* només pogué haver vingut de fóra, ya que no hauria quedat ni un sol cristià, ni un sol mossàrap, ni un sol parlant d’una llengua romànica en terres valencianes en época prejaumina. El tal *Pardines* seria, puix, un atre repoblaor llingüístic, un atre *fundador* català.

Per atra banda, els registres antroponímics del padró continu per a 2016 de l’Institut Nacional d’Estadística mostren una major i especial densitat del sobrenom *Pardines* en terres valencianes i més concretament alacantines, cosa que, com és sabut, en igualtat de condicions i sense prejuïns, apuntaria al seu orige valencià. Donant només els números del seu us com a primer llinage trobem que per a un total de 621 portadors de dit antropònim, les majors quantitat i proporció es donen en la província d’Alacant (464 i 0,389‰), seguida, a distància, de València (60 – 0,030), Castelló (11 – 0,026), Tarragona (9 – 0,018), Barcelona (45 – 0,011) i La Corunya (11 – 0,010). Les províncies catalanes de Lleida i notòriament Girona no apareixen recollides en el llistat, circumstància que significa que o be no es té registrat en elles tal sobrenom o be este es dona per baix de 5 individus i en eixe cas el padró continu, per motius de *privacitat*, no n’oferix registres.

Lo avant dit per la part antroponímica; per la part toponímica resulta, no contrastant, que en el Regne de València de l’epoca ya trobem el topònim ben implantat i además a hora matinera i en varis llocs. Només en el *Llibre del Repartiment* trobem, en efecte, un *Pardinas* (Ferrando 1979 ^p40 ^r412 ^a1238) ubicat en el terme de Xérica (Castelló) i atres—documentats també en

1238—*Pardinas* (Ferrando 1979 ^p52 ^r567; ^p199 ^r2243), el qual es deixa identificar en l'actual *Pardines* (Algemesí, València), a banda d'un *Pardinas* (Ferrando 1979 ^p72 ^r844 ^a1239) en Patraix (València) i els *Pardinas* de 1249 (Ferrando 1979 ^p302 ^r3157; ^p303 ^r3176–7 i 3182; ^p304 ^r3184) identificables en el *Pardines* de Beniarjó (València). Mentrimentes no es demostre lo contrari, ham de supondre que tots estos topònims són prejaumins; conformatos, puix, en algun moment per les llengües locals.

A banda d'açò, el *Corpus Toponímic Valencià* (2009 i ^p687 s.v.) arreplega alguns d'estos *Pardines*—note's: *Pardines* en /e/; de fet, la <a> del *Llibre del Repartiment* pot deure's o a llatinisació o a la mà d'un escrivà parlant de català oriental—i encara algun atre: uns *Pardines* i uns *Camí de Pardines* en Algemesí i Beniarjó, pero també curiosament en Alcoy, on teníem tan enjor-net documentat el sobrenom, trobem un *Barranc de Pardines*, un *Mas de Pardines*, un *Ombria de Pardines* i inclús un *Pardinetes* (2009 i ^p687 s. *Pardinetes*), a banda d'un atre *Pardines* en Albalat de Ribera (València).

Esta última moderna referència podria ser, això no contrastant, paradòxicament la més antiga i també segurament la més significativa. En efecte, la localitat d'Albalat de la Ribera (València) apareix des de 1489 en alguna freqüència registrada com *Albalat de Pardines* (Cabanes & *alii* 1981 ^p156). Lo curiós és que l'important jaciment d'època ibèrica i romana situat en una partida—l'Alteret de la Vintihuitena—d'esta localitat podria molt be, segons alguns estudis (Chofre 2002 ^p254), correspondre's en l'antiga i important ciutat ibèrica i despuix romana de *Sucro*, ben documentà en les fonts antigues (*verbi gratia* Mela 2,5,92: *Sucronem*, Plini *nat.* 3,4,20: *Sucro*; Sèneca *ben.* 5,24: *Sucronem*; Ptolomeu *geogr.* 2,6,14: *Soukrōnos*; “Cosmografia” de l'Anònim ravenat 304,7 Pinder & Parthey: *Sucrune*; *C.I.L.* 2,3747: *SVCRONENS*[...]). Puix be, totes aquelles formes deuen remetre a l'antiga forma plural llatina *parietinæ* ‘parets derruïdes – ruïnes’ (Ernout & Meillet 1979 ^p483 s. *paries*: «au pluriel *parietinæ* “murs délabrés, ruïnes, débris”»), com també potser *Paradinas* en Santa Maria la Real de Nieva (Segòvia), si és que esta forma no es relaciona en *parada*. En tot cas, el terme s'amprava ya en la llatinitat clàssica (*cf.* Ciceró *Tusc.* 22,53: *me mouerant Corinthi subito aspectæ parietinæ* “la repentina visió de les ruïnes de Corint m'havien commogut”) i també en la *latinitas* tardana: un'africana *Parietina* trobem en l'*Itinerarium Antonini* (10,5 Parthey & Pinder), dels ss. III–IV. Més significativa podria ser l'hispanica *Parietinis*, documentà *sic* tant en l'“Itinerari d'Anton” (447,1 Parthey & Pinder) quant en els quatre gots del nomenat *Itinerarium Gaditanum* o també *Vascula Apolli-*

naria, localitat aquella que ha segut des d'antic identificada en el lloc de *Paezazos Viejos* (Albacete; *vide* Carrasco 1988 p38) o, en tot cas, en el ben propinc lloc—i en denominació igualment castiça—de Ventorro de la Vereda (*vide* Abascal 2001 p262 s.v.). En efecte, per una sòrt de reincidència motivacional la noció de 'paret' ha seguit utilisant-se en el *continuum* romànic peninsular per a indicar ruïnes, moltes vegades de naturalea arqueològica: *Las Paredejas* en El Berrueco (Medinilla, Àvila) i en Valdelubiel (Sòria), *Los Paredes* en Tobarra (Albacete), *Los Paredones* en Villaviudas (Palència) o *Pared de los Moros* en Niharra (Àvila).

Expostes estes qüestions, per a explicar la procedència dels antropònims i topònims valencians *Pardines* tenim bàsicament dos opcions, no excloents en tots el seus detalls:

- los *Pardines* són repoblaors catalans,
- los *Pardines* són valencians autòctons.

És obvi que la primera opció és moltíssim manco provable. Necessitaríem a lo manco un *Pardines*, procedent probablement de l'homònima localitat gironina, aplegant en un'època molt matinera a terres valencianes i això no sols per a trobar-se ya en 1263–5 en l'alacantina Alcoy sino per a haver batejat en el seu sobrenom determinats parages en Xérica i Algemesí abans de 1238, en Patraix abans de 1239 o en Beniarjó abans de 1249 per mig de la modalitat tècnicament coneguda com *nomen possessoris*—és dir: rebent el lloc el nom del seu propietari—de manera que, per eixemple, en el nostre cas, ans que tota una extensa zona de l'entorn de Xérica fora concedida al consell de Terol en 1238 per JAUME I (Ferrando 1979 p40 r412 a1238: *concilium Turoli, castrum et uilla de Xeriqua [...] et in donacione ista sint Pardinas*) un—seguint en la nostra suposició—gironí *Pardinas* hauria prematurament ocupat aquell parage—històricament, per cert, de parla castellana aragonesa, contravenint aixina el sacrosant dogma repoblacioniste d'"aragonesos al secà i catalans a vora mar"—i gràcies a la seua ocupació el lloc hauria rebut tal nom, hipòtesis que, com a mínim, roça l'absurt.

No n'hi ha massa problemes en acceptar que un *Mas de Pardines* puga ser un d'estos casos típics de *nomen possessoris*, pero supondre que tots els atres topònims tenen este mateix orige, això ya és prou més complicat, siga a lo manco estadísticament i tenint en conter ademés la diversitat i lluntea dels llocs implicats: Albalat de la Ribera, Alcoy, Algemesí, Beniarjó, Xérica y Patraix. Per a realisar tal proea o be un mateix català hauria tingut en molt pocs

anys diverses propietats ben distants i repartides per tota l'actual Comunitat Valenciana a les que deixaria en heretat el seu nom o be uns pocs catalans procedents—digam—d'aquella *Pardines* gironina, extranyament aplegats sempre abans de les hosts de JAUME I al territori valencià, haurien tingut casualment la mateixa idea i en els mateixos anys pero en diferents llocs. Pero n'hi ha ademés atres dos fets, un qualitatiu i un atre quantitatiu, que sols podem definir com altament excepcionals.

En efecte, també ixé supots català *Pardines* hauria donat el seu apropiat nom propi significant justament 'ruïnes – jaciment' a lo manco a un lloc com Albalat de la Ribera en un important jaciment ¡Che, quina extraordinària casualitat!

També casualment i pese a esta abundosa prole o descendència toponímica els *Pardines* ells mateixa haurien segut—sempre en tèrmens relatius—molt poc prolífics, si tenim en conter els només 500 *Pardines* valencians en l'actualitat descendents d'aquells pioners *fundadors*, cosa que front als 6 topònims deixats per estos en diferents llocs supon una sifra comparativament molt exigua.

I parlant de descendència: un'atra estranya circumstància seria que mentres els *Pardines* catalans haurien emigrat potser en la seua totalitat o s'haurien extinguit en províncies com Lleida o notòriament Girona, haurien tingut, en canvi—sempre en tèrmens comparatius—una tan àmplia descendència en terres valencianes, notòriament en Alacant, a on, en les septentrionals comarques de la província, els trobem ya en época tan primerenca.

Per últim, si els *Pardines* valencians no són, com sí pareix, *nomina possessoris*, la seua interpretació com a topònims motivats per les condicions singulars del terreny o pel seu entorn—que és la motivació més habitual per als noms de lloc—resulta encara més problemàtica. En efecte, el plural *pardines* no està documentat com a veu operativa en l'història de la llengua catalana, és dir: per a l'epoca de la conquesta de València no n'hi ha cap evidència de que els suposts *rapublados* pogueren dispondre d'esta paraula i, com en l'apropiat cas d'Albalat de la Ribera, usar-la precisamente en eixe sentit de 'castellar – castell – jaciment – ruïnes'. És cert empero que un singular *pardina* es conserva en el lèxic del Pallars Sobirà i la Vall Fosca en el sentit de 'ruïnes d'una casa – edifici caigut' en correspondència en el propinc gascò aranès *pardia* (Beà 2015 ^p136). Ya, en efecte, COROMINES (1935 ^p301 *s.v.*) havia detectat la veu *pardina*, sempre en singular, en el parlar de Cardós i Vall Ferrera (Pallars Sobirà, Lleida) i senyalat que com a nom de lloc era «molt fre-

qüent en tota la Catalunya pirinenca i occidental i a l'Aragó». També és cert que en l'alt-aragonés *pardina*, taambé en singular, designa encara hui una espècie d'alqueria o també una propietat rústica, en o sense edificació segons els llocs,, tal com arpleguen tots els diccionaris d'esta llengua, entre atres significats propincs (*vide* Pardo 1938 ^p265 *s.v.*; Andolz 1992 ^p332 ^c2 *s.v.*). Això no obstant, també és cert que en terres valencianes tots els *cirionims* o noms propis, tant antropònims quant topònims, apareixen sempre i coherentment en plural, de manera que n'hi hauria que explicar per qué ixé canvi del singular al plural s'hauria produït precisament en terres valencianes, en les quals ni el topònim ni l'antropònim en singular, *Pardina*, tenen cap incidència. El *Corpus Toponímic Valencià*, per descomtat, no en registra cap topònim *Pardina* i el padró continu de 2016 tampoc dona cap sobrenom *Pardina*, ni primer ni segon, en les províncies valencianes. L'antropònim *Pardina*, com era d'esperar, presenta, per la seua banda, la major incidència allí on el nom comú està més viu i tenim major número de testimonis toponímics: en Osca (253 – 1,191% per al primer llinage), província seguida a molta distància de les de Saragossa (73 – 0,080), Lleida (15 – 0,080), Barcelona (132 – 0,038) i Guipúscoa (23 – 0,036).

Per atra banda i tal com es veu en algun glossari llatí d'època tardana, la forma precisament en el sentit de 'ruïnes' compareix també en plural: *parietinas* 'parietum ruinas' (Loewe & Goetz 1894 ^p37 ^l14:) i en errata: *patrietinas* 'parietem ruinas' [*sic*] (Loewe & Goetz 1894 ^p129 ^l17), tal com en època de CÍCERÓ. Tot suggerix que la veu era encara operativa en el llatí migeval pero ya no en època romànica. En el cas d'Albalat, el topònim provablement només podria haver-se impost en una època quan la gent parlava alguna cosa que podria dir-se encara *llatí* i d'ahí haver evolucionat, *casualment* tant en el romanç de Catalunya quant en el de València, de la mateixa manera. N'hi hauria, puix, un abisme temporal que faria anacrònic i consegüentment inviable el supost que algun repoblaor haguera triat un nom com *pardines*, nom provablement ya inexistent en el seu *thesaurus* lèxic, per a batejar un lloc en 'ruïnes' (*Pardines*), per a donar nom a un jaciment i fer-ho ademés en època prejaumina.

Pel contrari, des de la perspectiva autoctonista del terme és perfectament esperable

- que en la baixa *latinitas* es generaren topònims com *Parietinae* també en esta zona i per a diversos llocs,

- que les *Parietinae* evolucionaren a *Pardines* en el romanç local de la zona, lo mateix que en Catalunya, deixant-se documentar en alguns llocs en l'arribada de l'eixèrcit i l'administració de JAIME I,
- que abans o despuix pero pronte aquells topònims en la pauta més comuna propiciaren antropònims, algú dels quals pogué de nou per la seua banda donar orige ad algun topònim.

Note's de pas que l'etimològica presència de /p/—fonema inexistent en àrap i inclús per lo general en el grup semític i en el supergrup afroasiàtic, entitats llingüístics dins de les quals s'inscriu l'àrap—en *Pardines* garantisa ademés la seua transmissió per boques romàniques, és dir: això supon un mínim de parlants romànics que haurien sobreviscut al domini llingüístic islàmic.

En suma, en tants *Pardines* en València ¿quina necessitat n'hi ha de remetre tots els aixina nomenats en terres valencianes a un repoblaor provinent de la *Pardines* gironina?

Referències

ABASCAL PALAZÓN José Manuel, «Parietines», *Tabula Imperii Romani. Hoja J-30: Valencia*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, s.l. 2001, 262.

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, *Corpus Toponímic Valencià*, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, València 2009, II voll.

ANDOLZ Rafael, *Diccionario aragonés. Aragonés-castellano, castellano-aragonés*, Mira editores, Zaragoza 1992₄.

BEÀ PONS Isaac, *El lèxic del Pallars Sobirà i la Vall Fosca a través de la seua fonètica*, Universitat de Lleida, Lleida 2015.

CABANES PECOURT Mª Desamparados & FERRER NAVARRO Ramón & HERRERO ALONSO Abelardo, *Documentos y datos para un estudio toponímico de la región valenciana*, s.e., Valencia 1981.

CARRASCO SERRANO Gregorio, «Comunicaciones romanas de la provincia de Albacete en los itinerarios de época clásica», *Al-Basit* 23 (1988) 35–42.

CHOFRE NAVARRETE Mª Luisa, *Las Ciudades de Sicana y Sucro. Su localización a partir de las fuentes*, Universidad Complutense de Madrid, Madrid 2002.

COLOMINA I CASTANYER Jordi & PONSODA Joan J., «Català(ns) i aragonès(os) en contacte al sud del Regne de València segons els *Extravagants* (1263–1264) de l'Arxiu Municipal d'Alcoi», J. Colomina i Castanyer ed., *Llengües en contacte als Regnes de*

València i de Múrcia (segles XIII–XV), Universitat d'Alacant. Servei de Publicacions, Alicante 1995, 145–173.

COROMINES Joan, «El parlar de Cardós i Vall Ferrera», *Butlletí de Dialectologia Catalana* 23 (1935) 241–331.

DIÉGUEZ Mª Àngels [& FERRAGUT Concha], *Llibre de la Cort del Justícia d'Alcoi*, Universitat de València – Acadèmia Valenciana de la Llengua, València 2012.

ERNOUT Alfred & MEILLET Antoine [& ANDRÉ Jacques], *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Éditions Klincksieck, Paris 1979₄.

FERRANDO I FRANCÉS Antoni dir., *Llibre del Repartiment de València*, Vicent García Editores S.A., València 1979.

GUINOT RODRÍGUEZ Enric, *Els fundadors del Regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*, Tres i Quatre, València 1999, II voll.

LOEWE Gustav & GOETZ Georg, *Corpus glossariorum Latinorum. Placidus liber Glossarum. Glossaria reliqua. Vol. V*, Teubner, Leipzig 1894.

PARDO ASSO José, *Nuevo diccionario etimológico aragonés* (voces, frases y modismos usados en el habla de Aragón), Imprenta del Hogar Pignatelli, Zaragoza 1938.

PARTHEY Gustav & PINDER Moritz, *Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum*, Impensis Friderici Nicolai, Berlín 1848.

PINDER Moritz Eduard & PARTHEY Gustav, *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, in aedibus F. Nicolai, Berlín 1860.